

cultura

Ve de la pàgina anterior

em semblaven nens pegant-se per una joguina. Però eren adults barallant-se per un tros de terra». Malgrat la seva poca edat, Zlata ja tenia molt clar qui havia acabat convertint la seva vida en un malson. «La política ha provocat aquesta guerra. Els polítics pensen en serbis, en croats i en musulmans. Però tots ells són persones. Són tots iguals. Tots tenen braços, cames i caps, però ara hi ha alguna cosa que vol fer-los diferents. Entre els meus amics hi ha serbis, croats i musulmans. I mai he sabut qui era serbi, croat o musulmà», va reflexionar en el seu diari.

El sentiment de pèrdua i la por incontrollable són els denominadors comuns de tots els diaris inclosos a *Voces robadas*. Piete Kurh, que va viure la primera guerra mundial a Alemanya quan tenia 12 anys, no podia deixar de pensar en la mort. «En la guerra, quan mor un fill la mare plora sense consol, però no perquè el fill hagi mort com un heroi sinó perquè està enterrat. Ja no tornarà a asseure's a taula, ella ja

El sentiment de pèrdua i la por són presents en tots els diaris

«Aquí tinc menjar. Però ¿què passarà demà?», diu l'autora

no podrà tallar-li una llesca de pa o sargir-li els mitjons. Així que –reflexiona aquesta nena al seu diari– no pot dir gràcies perquè el seu fill hagi mort com un heroi».

Viure una guerra no aporta res de positiu. El que sí que fa és inculcar una dolorosa lliçó sobre la vida: «Tot pot canviar, així que disfruta el moment». Zlata assenyala uns entrepans que hi ha a sobre de la taula i assegura: «Aquí i ara hi ha menjar. Però ¿què passarà demà? Demà, potser, el menjar no serà aquí». De fet, el 5 de juny de 1992 Zlata va escriure al seu diari: «Déu meu, ¿¿¿que potser ens morirem de gana??? Ja estic parlant una altra vegada de menjar. Sovint em sorpren a mi mateixa somiant amb un pollastre, un bon fillet, una pizza, una lasanya...».

Zlata, de moment, es menja el seu entrepà mentre finalitza l'entrevista i recomana la lectura del volum *Voces robadas* a tots els joves que han estudiat les guerres tenint com a guia els manuals d'història. «Perquè sàpiguen què hi ha darrere de les bombes», conclou. =

Josep M. Planes el somni truncat

ES COMPLEIX ARA EL CENTENARI D'UN «PERIODISTA POLIÈDRIC» QUE VA MORIR PER PERSEGUIR LA VERITAT.

JORDI AMAT
BARCELONA

El dimarts 28 d'abril de 1936, cap a les tres de la tarda, davant del número 38 del carrer Muntaner, Miquel i Josep Badia –figures notables del catalanisme radical des de la dictadura de Primo de Rivera– van ser tirotejats per uns pistolers que van fugir després de cometre un assassinat que va commoure tot el país. Al Casal d'Esquerra Estat Català, situat al carrer Girona, s'hi va instal·lar la capella ardent i joves independentistes van custodiar els cossos coberts amb la bandera estelada. La Generalitat, afegint-se al dol majoritari i reconeixent la tasca dels Badia en pro «del nostre moviment nacionalista» (així es llegia en la nota oficial), es va fer càrrec d'un enterament que el dia 30 va paralitzar el centre de Barcelona. Milers de persones, des de polítics fins a floristes de la Rambla, es van llançar al carrer per acomiadar uns homes la mort dels quals va preludiar la sagnia que al cap de menys de tres mesos assoliria la ciutat.

L'1 de maig, en la seva columna de la primera pàgina del diari *La Publicitat*, el periodista Josep Maria Planes (Manresa, 1907) va afirmar: «Sóc un periodista que, potser, cometo la imprudència de dir en veu alta el que el noranta per cent dels catalans diuen en veu baixa». Tenia 29 anys, més valentia que imprudència, i era (segons Eugeni Xammar) «ja eminent figura de les lletres i el periodisme català». Tan sols ell i un altre company d'ofici –Avel·lí Artís-Gener, *Tisner*– es van atrevir a escriure el que era un secret de domini públic: els assassins dels Badia eren membres de la Federació Anarquista Ibèrica, la FAI.

El preu de la veritat

Durant la Segona República, ja fos com a dirigent de les Jerc –les Joventuts d'Esquerra Estat Català– o com a responsable de les forces de seguretat de la Generalitat, Miquel Badia –conegut popularment per la seva fanfarroneria com a *Capità Collons*– va combatre el sindicat anarquista, en ocasions infringint la llei. Des de molt aviat la FAI havia tingut com a objectiu sabotejar la *república burgesa* proclamada el 1931. Per aconseguir-ho va fer servir uns mètodes criminals que Josep Maria Pla-

►► Un dandi mundà ► Josep Maria Planes, en un retrat d'estudi.

nes va denunciar en una sèrie d'articles d'investigació pioners (el 2002 es van recopilar en el volum *Els gàngsters de Barcelona*). La veritat tindria el seu preu. Igual que no ho van fer amb els germans Badia, a Josep Maria Planes no li van perdonar mai l'atreviment.

Una de les poques fotografies que es conserven de Planes és un retrat d'estudi. De perfil, amb els cabells engominats i perfectament retallats, una pipa a la mà i gavadina de pell, escenifica el clíxé d'un dandi mundà. L'estereotip –el d'un jove compromès amb les ultimíssimes palpacions de la seva època– el traspasaria als articles esportius que va publicar a la premsa barcelonina a mitjans dels anys 20, alguns dels quals estan reunits en el llibre *Planes d'es-*

port que recentment ha publicat l'editorial Proa coincidint amb el centenari del naixement del periodista.

El 1929, quan amb motiu de l'Exposició Universal Barcelona va pujar al carro de la modernitat, Planes va començar a brillar. Passava les tardes a l'àgora de l'Ateneu atent a les paraules del seu admirat Josep Maria de Sagarra, llegint publicacions franceses a la *page* o participant en tertúlies presidides per l'agudesa. El *perfum dels dies* d'aquell microcosmos cosmopolita i catalanista es respiraria en una revista mítica que es començava a publicar llavors, l'europeista setmanari *Mirador*, que Josep Maria Huertas i Carles Geli van dissecionar en l'assaig titulat *La Catalunya impossible*.

Barcelona de nit

Planes també hi era. Davant els lectors va ser un «periodista polièdric» (ho afirma Jordi Finestres, el seu principal estudiós), un tot terreny exercitat en tots els gèneres. Planes podia reconstruir amb gràcia una conversa amb el futbolista Josep Samitier, descriure un concert de tangos, dissertar sobre el treball en una agència de detectius o relatar *Com es fa una miss Espanya*. El mes de març d'aquell any va escriure un article sobre un pintoresc *tablaó* flamenc, el Villa Rosa. Va ser el primer d'una sèrie sobre locals nocturns –des del canallec La Criolla fins al Xic Excel·sior– que el 1931 va recopilar a *Nits de Barcelona*. És l'únic llibre que va publicar en vida i es va reeditar el 2001. Prologat per Sagarra, epílogat pel fi Carles Soldevila i il·lustrat per Oleguer Junyent, barrejant-hi jazz, fum i alcohol, *Nits de Barcelona* –Planes en estat pur– radiografia la cara tèrbola i hedonista d'una època memorable.

El periodista va fer servir una mirada còmplice per contemplar el món de l'oci i les estrelles de l'acabada d'estrenar societat de masses. La fórmula era una capacitat prodigiosa per transformar la seva actitud lliure de prejudicis en una prosa elegant, incisiva, desenfadada. La concreció visual del seu estil l'exemplificaria l'efímera revista *Imatges* dirigida per ell mateix (vegi's el llibre que Sergi Doria li va dedicar el 2004). La portada l'ocupava una gran fotografia que tan aviat podia presentar Buster Keaton com la ballarina Teresina Boronati, l'estàtua de Rafael Casanova o el ciclista Marià Cañardo.

Planes va denunciar els mètodes criminals de la FAI i va pagar car l'atreviment

En cada pàgina hi batejava una pulcra modernitat. Setmanari luxosament il·lustrat, comparable als publicats a les principals capitals europees. *Imatges* testimonia un temps que va tenir París com a referent i la república com a somni.

Fent república

«Un crit triomfal i ple de tendresa, un 'Visca l'Avi' que tot el poble respon, desfà un punt la màgia d'aquell somni i ens torna a la realitat, una realitat molt més bella que cap somni!». Francesc Macià era l'encarnació d'una utopia i el 14 d'abril de 1931 Josep Maria Planes era allà, veient-lo, explicant el naixement de la Segona República. Al cap de 10 dies, amb el mateix esperit esperançat, el periodista va assistir al partit de futbol que les seleccions d'Espanya i Irlanda van disputar a l'estadi de Montjuïc. Els espectadors, explica Planes, van estar més pendents dels que van presidir el partit –els presidents Macià i Alcalá Zamora– que dels jugadors. La crònica es tancava plantejant una incògnita. «**dominant tot aquest espectacle joíós, un immens interrogant s'aixeca sobre l'horitzó. Catalunya? Espanya?**».

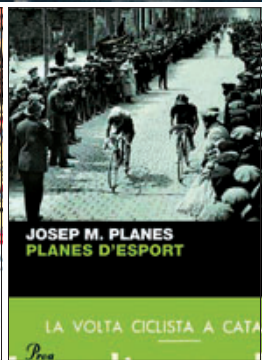
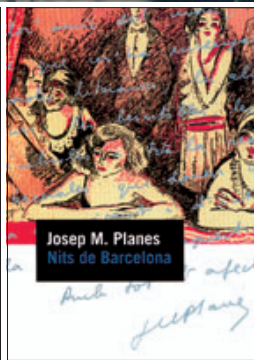
El compromís de Planes amb els nous temps va passar, com sempre, pel periodisme. Per dir la veritat, per tensar els límits de la llibertat d'expressió que el nou règim hauria de respectar. No és estrany que ell sigui el director del satíric *El Be Negre*.

Tísner va ser qui va reconèixer el seu cadàver al soterrani de l'Hospital Clínic

Amb *Le Canard Enchaîné* com a model, el setmanari va començar el seu trajecte el 25 de juny de 1931. Des del primer número va repartir còps a dreta i esquerra a base de versos, paròdies, caricatures i tota mena de registres humorístics. A més de censura i sancions, *El Be Negre* va haver de suportar l'assalt a la seva impremta per part de les joventuts d'estètica feixista d'Esquerra Republicana.

El 4 d'abril de 1934, *La Publicitat* va publicar la primera entrega d'*Els gàngsters de Barcelona*. Firmava Josep Maria Planes. Per escriure-la, el periodista va bussejar a les clavegueres on la policia ni treia el nas. El dia 5 va informar d'una reunió dels gàngsters en la qual es va decidir reprendre l'estratègia dels atemptats personals; aquella nit, va escriure Planes, «**fou condemnat a mort Miquel Badia**». La sentència es va complir al cap de dos anys. Planes ho va saber perquè havia contactat amb bandes de lladres i assassins a sou. Al documentar els vasos comunicants que unien els sindicats anarquistes amb el món criminal, es va posar en el punt de mira de l'«**organització grotesca**» que era la FAI. Anònims «**farcits dels insults i les amenaces del cas**» van col·lapsar la seva bústia.

El 5 de maig de 1936, una setmana després de l'assassinat dels ger-

El mundo de Planes ▶ A dalt, Macià, Alcalá Zamora i Companys, a la llotja durant el partit entre Espanya i Irlanda poc després de la proclamació de la República. Al centre, les portades de *Nits de Barcelona* i *Planes d'esport*. A l'esquerra, el ciclista Marià Cañardo. A sota, a la dreta, el seu amic Avel·lí Artís Gener, *Tísner*, durant la guerra civil.

mans Badia, Planes va dictar la conferència *Confessions d'un periodista* al Grup Escolar Renaixement de Manresa, la seva ciutat natal. La crònica de l'acte per a *La Publicitat* la va escriure Avel·lí Artís Gener. Mig segle després, en les seves memòries, Tísner encara recordava com aquella tarda Planes «**havia anunciat com a imminent una guerra civil a un auditori aterrit i estupefacte**». Al tornar a Barcelona, Tísner va anar a la prefectura de policia de la Via Laietana. L'havia citat el seu amic Joan Francesc Vidal Jové, secretari general de la Comissió d'Ordre Públic. Vidal el va informar que la FAI els tenia a ell i a Planes a la seva llista negra. I va afegir que no els podia garantir la seva seguretat.

Va dirigir la revista satírica 'El Be Negre' i va repartir a dreta i esquerra

Pocs dies després, a mitjans dels mes de juny, com havia fet l'any anterior, Planes va cobrir per a *La Publicitat* la Volta Ciclista a Catalunya (les cròniques es poden llegir a *Planes d'esport*). Per a Planes van ser dies de tranquil·litat, en els quals va poder oblidar el clima de creixent tensió que vivia a Barcelona. A l'article que va dictar des de Valls confessava: «**Ens fa l'efecte que les vagues, la política i totes aquelles coses que solen dur els diaris passen exactament a la Lluna. Permeteu-nos que almenys fins diumenge puguem viure en aquest món a part**». Com estava previst, Marià Cañardo, l'ídol local, va guanyar la carrera. El 23 de juny Planes va publicar la seva última crònica.

Al cap de menys d'un mes, va esclatar la guerra civil. El 19 de juliol militants de la CNT i la FAI van apoderarse d'una gran part de l'arsenal dels dipòsits d'armes barcelonins. Eren els primers compassos d'una revolució sense precedents. Planes, assenyalat pel diari d'orientació anarquista *Solidaridad Obrera*, va optar per amagar-se. Quan el 24 d'agost el van descobrir en un pis del carrer Muntaner, al costat de la plaça d'Adrià, la seva sort ja estava tirada. Massa veritat. Set impactes de bala, un cos més en un racó de la carretera de l'Arrabassada. Tísner va haver d'anar a reconèixer el seu cadàver al soterrani de l'Hospital Clínic. Com als Badia, tampoc no l'havien perdonat. ≡